

Osaamista trauman kokeneiden lasten ja nuorten kohtaamiseen

3.10.2023

Johdanto

Nykyisessä tilanteessa lapset ja nuoret perheineen elävät kriisien keskellä, joihin liittyy useita traumatisoivia tekijöitä. Ukrainaan kohdistunut hyökkäyssota, kiristynyt taloustilanne ja ilmastonmuutoksesta aiheutuvat luonnon muutokset kuormittavat monin tavoin eri puolilla maailmaa yhteiskuntia ja yksilöitä. Suomessa tilanne on melko rauhallinen, mutta on ennakoitavissa, että pitkällä aikavälillä ihmisten elämäntilanteiden kriisiytyminen lisääntyy ja alttius traumatisoitumiselle on yhä yleisempää.

Traumat ja mielenterveys ovat sekä yksilön että yhteiskunnan tason kysymyksiä. Yhteiskunnallinen haaste on, että erityisesti nuorten mielenterveyssyihin liittyvä työkyvyttömyys on lisääntynyt (Rikala 2021, 123). Köyhyys ja esimerkiksi maahanmuuttajatausta ovat riskitekijöitä, jotka voivat altistaa trauman ohjaamiin olosuhteisiin, systeemeihin ja yhteisöihin (Garoff ym. 2021; Pelkonen & Sarvela 2022, s. 263). On arvioitu, että yli puolella Suomeen tulevista turvapaikanhakijoista on posttraumaattinen stressireaktio (Garoff ym. 2021; Blomqvist-Lyytikäinen 2022, s. 244). Näin ollen suurin osa maahanmuuttajataustaisista lapsista ja nuorista elää traumataustan omaavissa yhteisöissä. Opettajat ja sosiaalialan työntekijät tuovat esille, että heillä ei ole riittävästi keinoja tukea traumatisoituneita maahanmuuttajataustaisia lapsia (Child-up 2022; Alaverdyan ym., 2022).

Traumoja aiheuttavat tekijät voivat koskea kaikkia ihmisiä erilaisista taustoista riippumatta. Tässä artikkelissa tuodaan esille lasten ja nuorten tuen ja sitä koskevan osaamisen tarvetta. Sosiaali-, terveys- ja kasvatusalalla työntekijät tarvitsevat traumatietoisuutta kohdatessaan lapsia, nuoria ja heidän perheitään. Lapset ja nuoret

ilmaisevat kokemiaan traumoja eri tavalla ja usein traumat voivat tulla esille yllättäen erilaisissa arjen kohtaamisissa ja tilanteissa. Lapset tulisi kohdata kokonaisvaltaisesti merkityksiä luovina yksilöinä ja tukea heidän kuulumistaan yhteisöihin (Kinossalo ym., 2022).

Hanke trauman kokeneiden kohtaamisen kehittämiseen

Seinäjoen ammattikorkeakoulussa pyritään vastaamaan nykytilanteen tuomiin haasteisiin. SeAMKissa on alkanut keväällä 2023 Euroopan unionin rahoittama hanke, Trauman kokeneen kohtaaminen sosiaali-, terveys- ja kasvatusalalla – työssä jaksaminen traumojen keskellä lasten, nuorten ja lapsiperheiden palveluissa Etelä-Pohjanmaalla (TRAKON, 2023). Hanke kestää kolme vuotta ja se toteutetaan 20.2.2023 – 19.2.2026. Hankkeessa on tavoitteena vastata kysymykseen, miten kohdata traumoja kokeneita lapsia, nuoria ja lapsiperheitä ennakoivasti ja heidän tarpeisiinsa vastaavalla tavalla. Sote- ja kasvatusalan ammattilaisten tietoa eri traumoista, niiden seurauksista ja niiden huomioimisesta ohjauksessa, lisätään luentosarjojen, työnohjauksen, menetelmien opettamisen ja soveltamisen mentoroinnin sekä vertaistuen avulla. Sote- ja kasvatusalan esimiehille suunnataan oma luentosarja ja työnohjaus. Työyhteisön työhyvinvointia ja työssä jaksamista tukevia rakenteita tuetaan työyhteisöjen työnohjauksella ja menetelmä- ja vuorovaikutusosaamisen vahvistamisella.

Traumainformoitu työote

Traumaattisia tilanteita voi kohdata jokainen elämänsä aikana (Blomqvist-Lyytikäinen 2022, 243; Virtanen 2019, 24). Ihmisellä on kuitenkin resilienssiä ja kykyä selviytyä haastavissa tilanteissa. Resilienssillä tarkoitetaan sitä, että ihmisellä on kyky selvitä joustavasti elämän vastoinkäymisistä ja mahdollisista traumaattisistakin kokemuksista (Pelkonen & Sarvela 2022, 262). Lapset voivat selviytyä vaikeista tilanteista ilman traumoja ja he voivat myös selviytyä traumakokemuksista, mikäli heillä on turvallisia aikuisia ympärillään. Erilaiset haastavat tilanteet voivat parhaassa tapauksessa vahvistaa yksilön resilienssiä.

Traumoihin liittyy ajallisuus siten, että lapsia ja nuoria sekä heidän perheitään koskettavat nykytilanteen traumatisoivien tilanteiden lisäksi historialliset ylisukupolviset traumat ja tulevaisuuden uhkakuvat. Nykytilanteessa kohdatut traumat voidaan arjen normalisoiduttua ohittaa, sillä lapsilla ja nuorilla on kykyä selviytyä ja unohtaa traumaattiset tilanteet. Koetut traumat voivat silti vaikeuttaa esimerkiksi uuden oppimista ja siten suuntautumista tulevaisuuteen. Sote- ja kasvatusalan ammattilaiset, jotka kohtaavat traumatisoituneita lapsia, nuoria ja lapsiperheitä, tarvitsevat keinoja ymmärtääkseen trauman merkitystä ja traumataustan monikerroksista ajallista ulottuvuutta. Traumatisoituminen on menneisyydessä tapahtunutta, mutta se vaikuttaa myös monin tavoin ihmisten arkipäivään (Hipp, 2023, s. 16). Traumat ja niihin liittyvät tunnetaakat voivat siirtyä sukupolvelta toiselle, esimerkiksi äidiltä lapselle (Kallio & Passi, 2023).

Traumainformoidun työotteen avulla pyritään ensisijaisesti ehkäisemään traumatisoitumista, eikä se siten ole posttraumaattisten stressireaktioiden hoitoa (Koivula & Nyman, 2020). Traumainformoitu työote ymmärretään traumaosaamisen ja ohjausosaamisen kokonaisuutena, johon kuuluu erilaisia psykososiaalisia ja -

edukatiivisia ohjaustyön menetelmiä (ml. kehotietoisuus ja tunnetaidot) traumatisoituneiden lasten ja nuorten sekä heidän perheiden kohtaamisessa. Traumainformoidussa työotteessa huomioidaan kielen, vuorovaikutuksen ja lasten sekä perheiden elämäntarinan ulottuvuudet siten, että lapsi, nuori ja perhe voidaan huomioida kokonaisvaltaisesti. Sote ja kasvatusalan ammattilainen omaa empatiaa lapsia, nuoria, perheitä sekä itseään kohtaan. Empatiaan, toisen ihmisen asemaan eläytymiseen, tarvitaan riittävästi tietoa sekä kohtaamista tukeva työyhteisö (Boddice, 2022, s. 13; Sarvela, 2023, s. 165).

Traumainformoidussa työotteessa on kyse orientaatiosta, jossa tunnistetaan ihmisen kohtaamat haavoittavat elämänkokemukset ja pyritään ennaltaehkäisemään traumojen pitkäaikaisia vaikutuksia (Matikka 2022, s. 67). Traumainformoidussa kohtaamisessa korostuu traumatietoisuus, turvallisuus, tasa-arvoisuus, ammattilaisen itsetuntemus sekä sukupuoli- ja kulttuurisensitiivinen ote (Sarvela & Auvinen 2022, s. 23).

Traumataustat ymmärretään hankkeessa siten, että traumojen katsotaan koskevan sekä yksilöitä että yhteisöjä (TRAKON, 2023). Yksilötasolla traumat huomioiva työ on itseymmärryksen lisäämistä ja tietoista, myötäelävää yhteyttä toisiin ihmisiin (Koivula & Nyman, 2020). Traumat ovat yksilöiden kohtaamia vaikeita tilanteita ja samalla ne ovat erilaisten yhteisöjen ja yhteiskuntien kollektiivisia tai ylisukupolvisia traumoja, jotka voivat tulla esille eri tavoin jokapäiväisissä tilanteissa. Trauma ei ole vain menneisyydessä, vaan se elää yksilöiden ja yhteisöjen elämässä nykyisyydessä (Pelkonen & Sarvela 2022, s. 262).

TRAKON-hankkeen tavoitteet

Hankkeen tarkoituksena on lisätä sote- ja kasvatusalan ammattilaisten traumatietoisuutta, kohtaamisen taitoa ja työssä jaksamista. Esimerkiksi lastensuojelun työntekijät kohtaavat työssään usein asiakkaita, joilla on traumatausta (Kerminen, 2022). Hankkeen tavoitteena on koota yhteen menetelmiä, miten traumatisoituneita lapsia, nuoria ja lapsiperheitä kohdataan sote- ja kasvatusalalla sekä kehittää käytössä olevia ammattilaisten ja työyhteisöjen kompetensseja traumatisoituneiden lasten, nuorten ja lapsiperheiden kohtaamiseen (TRAKON, 2023). Tavoitteena on, että ammattilaiset saisivat käyttöönsä menetelmäosaamista traumojen kohtaamiseen ja arjen tukemiseen sote- ja kasvatusalalla. Hanke tuottaa monialaista tietoa ja kehittää traumainformoitua kohtaamistaitoa sote- ja kasvatusalan käytännön työssä, edistää työntekijän omaa työhyvinvointia ja työssä jaksamista sekä antaa välineitä traumoihin liittyvään työnohjaukseen työyhteisöissä. Hankkeen kautta tavoitellaan myös yhteisen monitoimijaisen traumainformoidun työotteen tulevaisuuden vision kehittämistä ja tiedottamista Etelä-Pohjanmaalla.

Hankkeen tuotoksina ovat ammattilaisten digitaalisen menetelmäpankin ja trauman kokeneiden kohtaamiseen eettisten ohjeiden kehittäminen traumainformoidusta työotteesta ja niiden soveltamisesta ammattityöhön (TRAKON, 2023). Trauman kokeneen kohtaamiseen liittyvää tietoisuutta lisätään erityisesti sote- ja kasvatusalan toimijoille ja päättäjille nettisivujen, blogikirjoitusten, sosiaalisen median viestinnän ja artikkelien kautta.

Hankkeen tuloksia pyritään juurruttamaan luomalla sote- ja kasvatusalan traumainformoidun työotteen ammattilaisten verkosto ja yhteiskirjoittamalla visiopaperi monitoimijaisen traumainformoidun työotteen edistämiseksi Etelä-Pohjanmaalla (TRAKON, 2023). Hankkeen yhtenä keskeisenä pitkän aikavälin tavoitteena onkin vahvistaa monitoimijaisen palveluverkoston toimintaa ja yhteistä työvisiota Etelä-

Pohjanmaalla traumojen kohtaamisessa lasten, nuorten ja lapsiperheiden parissa. Hanke toteutetaan yhteistyössä Etelä-Pohjanmaan lasten, nuorten ja perheiden hyvinvointia ja osallisuutta edistävien sote- ja kasvatusalan toimijoiden kanssa, jotka ovat kiinnostuneita traumainformatiivisen työotteen kehittämisestä ja jalkauttamisesta työyhteisöönsä.

TRAKON-hankkeessa (2023) tullaan järjestämään:

- traumainformoituun työotteeseen liittyviä luentosarjoja sekä työntekijöille että esihenkilöille
- työpajoja työotteen kokeilemisen tueksi työyhteisöissä
- kokemusasiantuntijoiden osaamista työotteen käytön edistämiseksi
- työpajoja esihenkilöille palvelurakenteiden arvioimiseksi ja kehittämiseksi
- traumainformoitua työotetta tukeva ammattilaisten verkosto
- tukikeinoja yhteen kokoava materiaalipankki
- Etelä-Pohjanmaalle sote- ja kasvatusalan traumainformoidun työotteen ammattilaisten verkosto, jonka tarkoituksena on auttaa hanketta traumainformoitujen työmenetelmien käytön ja soveltamisen eettisten ohjeiden kehittämisessä.

Hankkeen aloituswebinaari toteutettiin 23.8.2023. Webinaarissa trauman kokeneen kohtaamisesta alustivat traumaa koskevan tutkimustiedon ja traumainformoidun työotteen asiantuntijat. Raija-Leena Punamäki-Gitai (2023) luennon keskeinen kysymys oli, miksi traumatietoisuutta tarvitaan lasten ja nuorten kanssa työskennellessä. Hän toi esille, että traumat uhkaavat lasten ja nuorten mielenterveyttä monin tavoin. Tunteiden tasolla trauman uudelleen kokeminen voi herättää ahdistusta, vihaa ja pelkoa, kauhuakin. Lapsilla ja nuorilla traumojen aiheuttama haavoittuvuus ja toisaalta kestävyys vaihtelevat eri ikäkausina. Esimerkkejä traumoja parantavista voimista ovat pienten lasten aivojen kyky muovautua, leikki ja mielikuvitus. Myös parantavat unet voivat edistää mielenterveyttä ja mielen kestävyyttä.

Aster Hedman (2023) toi esille traumainformoitua työotetta. Traumatietoisessa orientaatiossa on kyse ajattelutavasta, jossa tunnistetaan suuren joukon ihmisistä kärsivän jonkinasteisesta traumatisoitumisesta. Trauman merkityksen ymmärtämisessä on kyse ilmiölähtöisestä tarkastelutavasta ja pahoinvointiin puuttumisesta. Traumaymmärrys ja tieto lisäävät autettavien ja auttajien hyvinvointia sekä resilienssiä. Oikealla ihmisten keskinäisellä tuella vaikeista kokemuksista on mahdollista toipua.

Kati Sarvela (2023) esitti kansanterveydellisen näkökulman toksisen stressin tuottamaan pahoinvointiin ja terveysongelmiin. Terveys on monitasoinen ilmiö, se on yksilöllinen, sosiaalinen ja poliittinen. Jos lapsella on elämässä useita haitallisia kokemuksia ja eriarvoisuutta tuottavia tekijöitä, kasaantuvat terveysongelmat ja toksisen stressin taso nousee. Lapsuuden positiiviset kokemukset ja traumainformoitu pedagogiikka edistävät korjaavien kokemusten mahdolliseksi tekemistä. Sote ja kasvatusalan työntekijöiden tulee huolehtia omasta itsetuntemuksesta, itsesäätelytaidoista ja hyvinvoinnistaan, sillä ne ovat keskiössä trauman kokenen lapsen tukemisessa.

Alkukartoituskyselyn tuloksia

Seuraavaksi esitellään TRAKON hankkeen alkukartoituksen keskeisiä tuloksia. Hankkeessa toteutettiin alkukartoituskysely sote- ja kasvatusalan työntekijöille. Alkukartoitus -kyselyn tarkoituksena oli saada tietoa kehittämisen lähtökohdaksi ja yhteisen ymmärryksen luomiseksi. Alkukartoitus toteutettiin Webropol -kyselynä ja se suunnattiin kesällä 2023 Etelä-Pohjanmaan alueen sote- ja kasvatusalan toimijoille. Kyselyyn vastasi 67 sote- ja kasvatusalan ammattilaista.

Kyselyssä oli kolme suljettua kysymystä, jotka koskivat traumojen tuntemusta ja traumainformoidun työotteen käyttöä työssä. Suljettujen kysymysten vastausten yhteenvetoihin käytettiin Webropol-raportointia, jolloin saadut vastaukset voidaan nähdä suorina jakaumina.

Kyselyssä oli yhdeksän avointa kysymystä, joiden vastaukset numeroitiin ja niiden analyysiin sovellettiin sisällön analyysia (Tuomi & Sarajärvi, 2018). Kyselyn lopussa vastaajat voivat vielä tuoda esille, miten traumainformoitu työote näkyy työssä ja työyhteisössä. Kyselyn vastauksissa tulee esille traumataustaisten asiakkaiden kohtaamiseen liittyviä haasteita, ammatillista osaamista, sijaistraumatisoitumista ja sen vaikutuksia sekä työhyvinvointiin liittyviä näkökulmia. Vastauksista jäsennettiin alaluokat ja yläluokat sekä yhdistettiin niihin liittyvät vastaukset. Alaluokat jakautuvat eri teemoihin, kuten kasvu ja kehitys, hyvinvointi ja psyykkinen vointi, käyttäytyminen ja vuorovaikutus, koulunkäynti ja oppiminen, perhesuhteet ja vanhemmuus, varhaiskasvatus ja tuki, sekä psykologinen tunnistaminen ja hoito.

Valmiudet ja osaaminen vastata traumataustaan liittyviin haasteisiin

Kyselyn vastauksissa tulee esille sote ja kasvatusalan työntekijöiden kokemuksia ja käsityksiä traumataustaisten asiakkaiden kohtaamiseen liittyvistä haasteista ja traumainformoituun työotteeseen liittyvää ammatillista osaamista. Trauman kokeneiden lasten ja nuorten kohtaaminen on yleistä sote ja kasvatusalan ammattilaisten työssä. Kyselyn kaikki vastaajat (100 %, N=67) tuovat esille, että he ovat kohdanneet työssään trauman kokeneita lapsia ja nuoria. Kyselyn vastauksista käy ilmi, että lasten ja nuorten traumataustoja tunnistetaan. Lähes kaikki vastaajat (N=63) tunnistavat traumataustojen vaikutuksia lapsiin ja nuoriin. Vastaajat tuovat esille, että heidän näkemyksensä mukaan traumoilla on vaikutuksia lasten ja nuorten kasvuun, kehitykseen ja psyykkiseen hyvinvointiin. Myös arkeen, toipumiseen ja ihmissuhteisiin traumat vaikuttavat. Traumatausta voi vaikuttaa lapsen kykyyn oppia ja toimia sosiaalisissa tilanteissa. Myös vanhempien kokemilla traumoilla on vaikutuksia vanhemmuuteen, perheeseen ja lasten käytökseen.

Sote ja kasvatusalan ammattialaisten traumainformoidun työotteen tuntemus vaihtelee (Kuva 1.). Kysymykseen, miten hyvin traumainformoitu työote ja sen merkitys työssä tunnetaan, vastaajista viidesosa ilmoittaa tuntevansa asian heikosti tai melko heikosti. Osa vastaajista tuntee työotteen ja sen merkityksen melko hyvin tai hyvin.

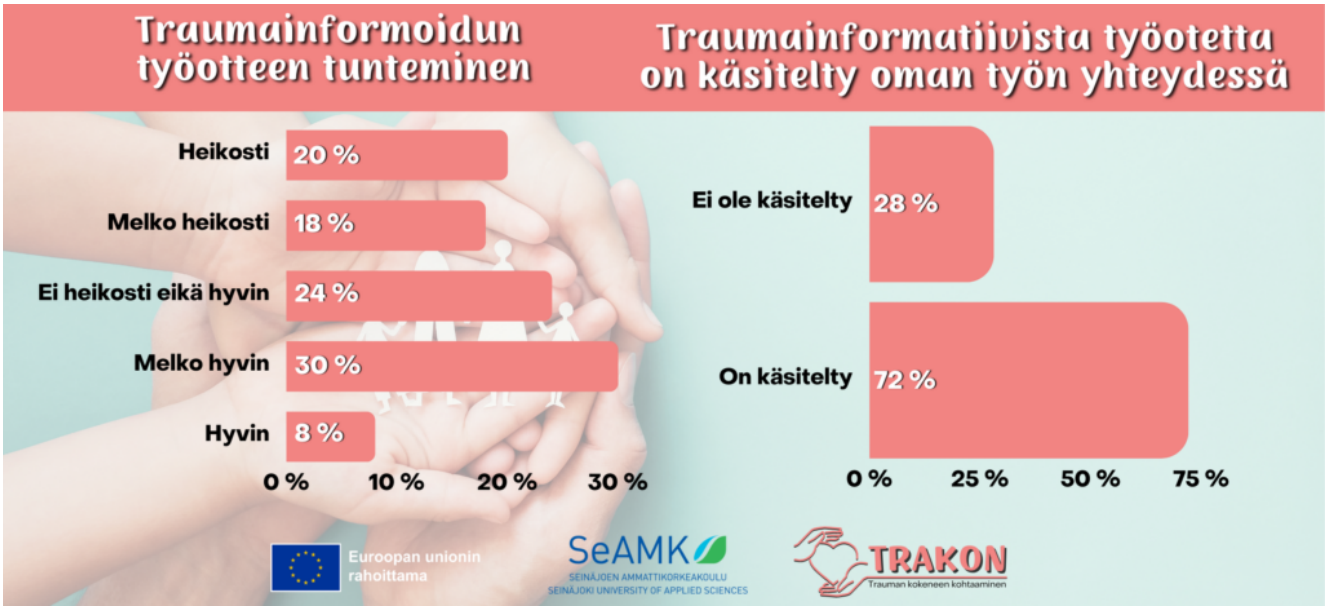

Kuva 1. Traumainformatiivisen työotteen tuntemus ja käsittely oman työn yhteydessä

Vastausten perusteella voi todeta, että traumainformatiivisen työotteen tuntemus jakaa vastaajat. Osa vastaajista tuntee työotteen hyvin ja osa vastaajista tuntee työotteen huonosti.

Traumainformatiivista työotetta käytetään kyselyn vastaajien työssä jonkin verran. Yli neljännes vastaajista ilmoittaa, että traumainformatiivista työotetta ja sen merkitystä on käsitelty oman työn yhteydessä (Kuva 1.). Suurin osa vastaajista (72 %) ei ole työnsä yhteydessä käsitellyt traumainformatiivista työotetta, eikä ole soveltanut sitä käytännössä lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin edistämiseen.

Kyselyn avoimista vastauksista käy ilmi, että traumainformoitu työote voisi edistää lasten, nuorten ja perheiden hyvinvointia. Asiantuntija, jolla on valmius olla “empaattinen ja ratkaisukeskeinen” ja “trauma-aiheiset teemat ammatillisesti osaava” (V53), osaa tukea asiakkaina olevia lapsia ja nuoria sekä heidän perheitään. Kyselyn vastaajat toivovat, että he voisivat kehittää valmiuksiaan vastata lasten ja nuorten traumataustaan liittyviin haasteisiin.

Vastaajat mainitsevat myös sijaistraumatisoitumisen ja sen vaikutukset: “Olen kokenut ja koen edelleen. En esimerkiksi siedä tietyntyyppiä sarjoja. Myös traumatisoituneiden kohtaaminen ja kannattelu vie paljon psyykkisiä voimavaroja, koska ei ole oikeanlaista hoitomenetelmää heidän hoitamiseensa” (V20).

Vastaaja tuo esille, että “urani jossain vaiheessa imin toisen tunnetilan itseeni ja oikein uppouduin siihen, että miltä asiakkaasta tuntuu. Muistan miten pahoin voin, olin itkuinen ja ahdistunut, kiukkuinen ja vetäydyin omaan kuplaani, ajatukset harhailivat ja ajattelin, että miten kukaan voi selvitä moisesta”(V17). Sijaistraumatisoituminen voi näkyä myös “työuupumuksena ja kyllästymisenä työhön” (V39) tai pahimmillaan “aistiharhoina, ylivireytenä, alivireytenä – lähes psykoosioireina” (V18).

Vastaajat korostivat kannattelevan työyhteisön ja työhyvinvoinnin tärkeyttä. Traumataustaisten lasten ja nuorten kanssa työskentely edellyttää työkulttuuria, “jossa ymmärretään palautumisen merkitys ja arvo” (V39). Tärkeää työssä jaksamisen kannalta on “pitkä työkokemus ja hyvä työyhteisön tuki” (V42) sekä “työnohjaukset ja mahdollisen työtiimin tiivis yhteistyö ja yleisen työhyvinvoinnin hoitaminen” (V41).

Toiveet traumainformatiivista työotetta koskevasta koulutuksesta

Ammatillisen kehittyminen ja tiedon soveltaminen on merkittävää traumainformoidun työotteen käyttöön ottamisessa. Kyselyn vastauksissa korostetaan koulutuksen merkitystä traumainformatiivisen työotteen vahvistamisessa. Lähes kaikki vastaajat (N=55) toivovat traumainformatiiviseen työotteeseen liittyvää koulutusta. Traumainformoidun työotteen vahvistamista on jo tapahtunut erilaisten koulutusten, työnohjausten ja konsultaatioiden kautta, mutta myös lisää koulutusta tarvitaan. Tietämystä tulisi laajentaa ja lisätaitoja hankkia traumataustaisten lasten ja nuorten kanssa työskentelyyn. Erityisesti koulukuraattoreille suunnatulle koulutukselle mainittiin olevan tarvetta.

Kyselyn vastauksista käy ilmi, että eniten toivotaan hankkeen suunnitelmaan kuuluvia traumainformoituun työotteeseen liittyviä luentoja ja kokeilua työyhteisössä. Myös verkostotyötä toivotaan: “tehokasta verkostotyötä perhepalveluissa, toimivat käytännöt ja yhteinen reflektio” (V43). Tärkeänä pidetään sitä, että “ammattilaisten verkosto tulisi olemaan monialainen” ja “olisi hyvä, että verkoston toimijoiden asiantuntijuus ja työn tiedeperustaisuus on huomioitu” (V9).

Vastaajat toivovat koulutukselta omaan työhönsä liittyviä teemoja, kuten traumatisoituneen asiakkaan kohtaamista käsittelevää ja trauman oireiden tunnistamiseen liittyvää koulutusta. Koulutuksen toivotaan olevan käytännönläheistä. Myös etänä tapahtuvaa tai verkkokoulutusta toivotaan. Ammatillisen kehittymisen ja tiedon soveltamisen rooli tulee esille vastauksissa. Vastauksista käy ilmi, että TRAKON-hankkeen suunnitelmia kaiken kaikkiaan pidetään hyvinä.

Sote ja kasvatusalan työssä tarvitaan ymmärrystä, että voidaan huomioida jokaisen lapsen yksilöllinen tarve oppia ja kehittyä. Ymmärryksen luomiseen tarvitaan monialaista yhteistyötä ja sen kehittämistä. Traumatietoisuus ei koske vain mielenterveysalan työntekijöitä. Yksi vastaaja tuo esille, että traumainformoituun työotteeseen perehtymisellä ja sen käyttämisellä “olisi suuri merkitys, erityisesti lapsen kanssa toimimiseen. Vaikka ymmärrystä löytyy, mutta silti kuinka toimia oikein, ettei tietämättään pahenna lapsen oloa” (V43).

Koulutuksen lisäksi tarvitaan työnohjausta ja reflektointia omaan työhön. Työntekijällä tulisi olla “lupaa pysähtyä asiakkaan äärelle, eikä vain kiireillä sammutella tulipaloa” (V4). Koulutuksen toivotaan olevan sellaista, että se tavoittaa sekä esihenkilö että työntekijätason (V4), jolloin syntyy yhteinen näkemys asian tärkeydestä.

Tarve traumainformoituja menetelmiä koskevalle koulutukselle kuvaa sitä, että koulutuksen kautta työntekijät voisivat saada osaamista ja jatkuvaa kehittymistä omaan työhön. Koulutus tarjoaa traumainformatiivista työotetta koskevaa tietoa ja välineitä myös oman työhyvinvoinnin tukemiseen. Koulutuksen myötä työyhteisöt voisivat ottaa käyttöön traumainformatiivista työotetta. Traumatietoisuus lisääntyisi myös organisaatiotasolla.

Traumainformatiivisen työotteen käyttöön ottamisen haasteita

Haasteena sote ja kasvatusalan työntekijöille voi olla, miten voidaan tunnistaa traumataustaisia lapsia, nuoria ja lapsiperheitä sekä tukea heitä tarkoituksenmukaisella tavalla. Haaste on myös, millaista tietoa ja taitoa tarvitaan, jotta voidaan varautua erilaisiin yllättäviin kriisitilanteisiin. Haasteena tuen tarjoamiselle ja luottamussuhteen rakentamiselle trauman kokeneen lapsen kanssa ovat myös sote- ja kasvatusalan ammattilaisten vaihtuvuus ja resurssivaje. Palveluverkosto ei aina toimi siten, että tuen tarjoaminen olisi mahdollista.

Kyselyssä tiedusteltiin mahdollisia haasteita ja esteitä traumainformatiivisen työotteen käyttöön ja kehittämiseen liittyen. Kysymysten avulla pyritään ymmärtämään traumataustaisten asiakkaiden kohtaamiseen liittyviä näkökulmia, haasteita ja ammatillista kehittymistä. Suurin osa kyselyn vastaajista (N=51) tuo esille, että traumainformatiivisen työotteen käyttöön ottamiseen liittyy haasteita. Ajan ja resurssien puute mainitaan yhtenä keskeisenä haasteena, joka voi vaikeuttaa traumainformoidun työotteen käyttöönottoa ja soveltamista. Aikaa ei ole riittävästi, sillä sote ja kasvatusalan työelämä on kiireistä ja hyvinvointialueille on vasta siirrytty. Resurssien puute voi näkyä siinä, että asiakkaan hoitopolku katkeaa, esimerkiksi psykologien ja psykiatristen sairaanhoitajien saaminen on ongelmallista.

Vastauksissa tulee esille tarve tietopohjan laajentamiselle ja ammatillisen osaamisen kehittämiselle traumainformatiivisen työotteen kontekstissa. Haasteena mainitaan vastauksissa toistuvasti koulutuksen ja tiedon puute, mikä voi vaikeuttaa ammattilaisten kykyä vastata traumataustaisten asiakkaiden tarpeisiin. Koulutusta voi olla, mutta siihen ei ammattilaisilla ole välttämättä pääsyn mahdollisuutta ajan tai resurssien puutteen vuoksi ole mahdollisuutta. Organisaatio ei aina mahdollista koulutukseen pääsyä. Kun koulutus ja tietoa ei ole riittävästi, ei ole myöskään traumoihin liittyvää osaamista.

Vastauksista käy ilmi, että traumainformoituun työotteeseen liittyvää koulutusta on tarjolla, mutta se ei vastaa odotuksia, jos traumakoulutus ei ole riittävän syvällistä. Voi olla myös niin, että traumainformatiiviseen työotteeseen liittyvä organisaatiomuutos vaatii aikaa ja siihen sitoutuneita toteuttajia, eikä niitä ole mahdollista järjestää.

Kulttuuriset ja organisaatiokohtaiset tekijät voivat vaikuttaa traumainformatiivisen työotteen käyttöön ottamiseen. Organisaatio ei mahdollista koulutukseen osallistumista tai työkulttuuriin ei kuulu traumainformatiivisen työotteen tunnistamisen tärkeys. Esihenkilö on tärkeässä asemassa. Organisaatioiden ja ammattilaisten välinen verkostoyhteistyö voi olla “ohutta” ja traumainformoidun “työotteen koordinointi puuttuu” (V48). Lapsen kokema trauma voidaan nähdä suppeasti yksittäisenä tapahtumana eikä tiedosteta traumataustan vaikutusta laajemmin.

Asiakastyössä näkyy haasteena, että kuuntelutyö on haasteellista ja hoitopolkujen katkonaisuus. Yhden vastaajan mukaan kohtaamisen merkityksen tunnistaminen ja tasapaino asiakkaan ja oman läsnäolon välillä on haastavaa. “Jossain määrin esille tulee keskittymistä liiaksi asiakkaaseen, ei niinkään omaan tapaan olla ja kohdata. Tämä on kuitenkin kehittynyt paljon ja perhehoidon puolella kohtaamisen merkitys tunnistetaan

hyvin.” (V36). Haasteena voi myös olla “työntekijöiden motivaatio ei riitä asioihin perehtymiseen, etenkin jos se on vapaaehtoista. Esihenkilö on todella ensiarvoisen tärkeässä asemassa, että tätä pystyttäisi kehittämiään ja otettaisiin käyttöön työryhmässä.” (V41). Tässä korostuu työntekijän motivaatio ja esihenkilön rooli traumainformatiivisen työotteen kehittämisessä.

Koulutus ei ole tarkoituksenmukaista, jos sitä toteutetaan vain hallinnon tarpeisiin. Sellaista koulutusta ei toivota, jonka tuloksena on se, että opitaan vain uusi tapa täyttää sähköisiä lomakkeita. Traumainformoitua työotetta ei tulla ottamaan käyttöön, jos se on “erilaisten lomakkeiden täyttöä sähköisesti, niin sitten ei ole todennäköistä, että tulen ottamaan omaan toimintaan työkaluksi” (V32).

Kaiken kaikkiaan kyselyn vastauksissa näkyy tarve tietopohjan laajentamiselle ja ammatillisen osaamisen kehittämiselle traumainformatiivisen työotteen kontekstissa. Työntekijöillä voi olla ammattitaidon puuttumista ja keinoja sitoutua työotteeseen, jos sitä koskevaa perehtyneisyyttä ja tuntemusta ei ole. Koulutus voidaan kokea tarpeelliseksi, mutta siihen hakeutuminen voi olla haasteellista. Esteenä voi myös olla, ettei traumainformoidun työotteen koeta kuuluvan osaksi ammattilaisen työtehtäviä, esimerkiksi opettajan työ voi traumaan liittyvän työotteen myötä laajentua liikaa ja etääntyä perustehtävästä.

Lopuksi

Traumatietoisuutta lisäävä koulutus ja erilaisiin arjen tilanteisiin sovellettavat menetelmät valmentaisivat sote ja kasvatusalalla työskenteleviä ymmärtämään ja tukemaan traumataustaisten lasten ja nuorten oppimista ja osallisuutta. Traumainformoituun työotteeseen liittyviä menetelmiä sote ja kasvatusalan kentällä kaivataan. On tarpeen kehittää monipuolista menetelmäosaamista työssä jaksamisen ja trauman kohdanneiden lasten ja nuorten tueksi.

Työntekijät toivovat erityisesti omaan työhönsä liittyviä teemoja, kuten traumatisoituneen asiakkaan tai oppilaan kohtaamista käsittelevää ja trauman oireiden tunnistamiseen liittyvää koulutusta. Koulutuksen toivotaan olevan käytännönläheistä. TRAKON hanke järjestää syksyllä 2023 kaksi viiden kerran luentosarjaa, joista ensimmäinen on suunnattu erityisesti lastensuojelun ja perhetyön työntekijöille. Toinen luentosarja on suunnattu erityisesti kasvatusalan työntekijöille. Luennoista tiedotetaan hankkeen verkkosivuilla ja sosiaalisen median kanavilla.

Tiina Hautamäki
yliopettaja
SeAMK

Binu Acharya
TKI-asiantuntija
SeAMK

Emmi Tynjälä
TKI-asiantuntija
SeAMK

Helena Yli-Harja
projektipäällikkö
SeAMK

Artikkeli on kirjoitettu osana Trauman kokeneen kohtaaminen sosiaali-, terveys- ja kasvatusalalla – työssä jaksaminen traumojen keskellä lasten, nuorten ja lapsiperheiden palveluissa Etelä-Pohjanmaalla (TRAKON) -hanketta. Hanke on Euroopan unionin osarahoittama.

Lue lisää TRAKON-hankkeen verkkosivuilta.

Lähteet

Alaverdyan, A., Hautamäki, T., Jousmäki, H., & Kinossalo, M. (2022). *Local report – Finland: How do you feel about school? Local report of interviews with children, and professionals on their school experiences.* Child UP. https://www.child-up.eu/wp-content/uploads/2022/06/CHILD-UP-D5.2-Finland.pdf

Blomqvist-Lyytikäinen M. (2022). Auttajien ja kasvattajien oman traumatisoitumisen merkitys ihmisten kohtaamisessa. Teoksessa K. Sarvela & E. Auvinen (toim.) *Yhteinen kieli*. Traumatietoisuutta ihmisten kohtaamiseen. Basam Books Oy. 243-260

Boddice, R. (2022). *Tunteiden historia*. Tallinna: Vastapaino.

Child-up (2022). *Children Hybrid Integration*. https://projektit.app-staging.seamk.hion.dev/hyvinvointi-ja-luovuus/children-hybrid-integration-child-up/

Garoff, F., Skogberg, N., Klemettilä, A., Lilja, E., Ahmed Haji Omar, A., Snellman, O., & Castaneda, A. E. (2021). Mental Health and Traumatization of Newly Arrived Asylum Seeker Adults in Finland: A Population-Based Study. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, *18*(13), 7160. MDPI AG. http://dx.doi.org/10.3390/ijerph18137160

Hedman, A. (23.8.2023). Johdatus traumainformoituun työotteeseen. *TRAKON hankkeen aloituswebinaari*. [PowerPoint-esitys] https://projektit.app-staging.seamk.hion.dev/hyvinvointi-ja-luovuus/trakon/trakon-hankkeen-tietopankki/

Hipp, T. (2023). Trauma ja traumatisoituminen. Teoksessa J.L. Matikka & T. Hipp (toim.) *Traumainformoitu työote*. PS-kustannus. 15-27.

Jouttijärvi, I. (2022). Pedagoginen pakopeli menetelmänä traumainformoidun menetelmän tutuksi tuomisessa. *Nuorten Akatemia* 6.6.2022. https://www.nuortenakatemia.fi/pedagoginen-pakopeli-menetelmana/

Kallio, E. & Passi, S. (2023). *Lapsuudessa koetun trauman näyttäytyminen omassa äitiydessä. Haastattelututkimus Kokemus- ja vertaistoimijat ry Olkkarin kokemusasiantuntijoille.* Seinäjoen ammattikorkeakoulu. Sosiaalialan ammattikorkeakoulututkinto. Opinnäytetyö. https://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-202304014576

Kerminen, M. (2022). *Traumatietoisuus lastensuojelutyössä. Systemaattinen kirjallisuuskatsaus.* Tampereen ammattikorkeakoulu. Sosiaalialan erityisasiantuntijan tutkinto-ohjelma. Sosionomi YAMK. Opinnäytetyö.

https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/782957/Kerminen_Minna.pdf?sequence=2

Kinossalo, M., Jousmäki, H. & Intke-Hernandez, M. (2022). Life-story pedagogy for identity: Through linguistic and cultural recognition to participation and equity. *Apples – Journal of Applied Language Studies 16* (2), 99-119. https://apples.journal.fi/article/view/111953/72575

Koivula, A-K & Nyman A. (2020). *Traumainformoidun työn perusteita.* SeAMK verkkolehti 18.12.2020. https://lehti.app-staging.seamk.hion.dev/hyvinvointi-ja-luovuus/traumainformoidun-tyon-perusteita/

Linner Matikka J. (2022). Rakenteet pahoinvoinnin tuottajina ja haastajina. Teoksessa K. Sarvela & E. Auvinen (toim.) *Yhteinen kieli*. *Traumatietoisuutta ihmisten kohtaamiseen.* Basam Books Oy.

Meriö, M. (2017). *Kiintymyssuhteessa traumatisoitunut lapsi varhaiskasvatuksessa – PACE asenne kasvattajan apuna. Opas Kouvolan kaupungin varhaiskasvatukselle*. AMK-opinnäytetyö, Lahden ammattikorkeakoulu. Theseus. https://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-201703283773

Punamäki-Gitai, R-L. (23.8.2023). Miksi traumatietoisuutta tarvitaan lasten ja nuorten kanssa työskennellessä? *TRAKON hankkeen aloituswebinaari.* [PowerPoint-esitys] https://projektit.app-staging.seamk.hion.dev/hyvinvointi-ja-luovuus/trakon/trakon-hankkeen-tietopankki/

Rikala, S. (2021). Masentuneiden nuorten kamppailuja työkyvyttömyyden hallinnassa. Teoksessa: K. Brunila, E. Harni, A. Saari & H. Ylöstalo (toim.). *Terapeuttinen valta*. Vastapaino.

Sarvela, K. (2023). Traumainformoidun liikkeen juuret ja tavoitteet. Teoksessa J. Linner Matikka & T. Hipp (toim.) *Traumainformoitu työote*. PS-kustannus. 150-169.

Sarvela, K. (23.8.2023). Kansanterveydellinen näkökulma toksisen stressin tuottamaan pahoinvointiin ja terveysongelmiin. *TRAKON hankkeen aloituswebinaari.* [PowerPoint-esitys] https://projektit.app-staging.seamk.hion.dev/hyvinvointi-ja-luovuus/trakon/trakon-hankkeen-tietopankki/

Sarvela, K. & Auvinen, E. (toim.) (2022). *Yhteinen kieli. Traumatietoisuutta ihmisten kohtaamiseen*. Basam Books Oy.

TRAKON (2023). *Trauman kokeneen kohtaaminen sosiaali-, terveys- ja kasvatusalalla – työssä jaksaminen traumojen keskellä Etelä-Pohjanmaalla*. https://projektit.app-staging.seamk.hion.dev/hyvinvointi-ja-luovuus/trakon/

Trakon. (i.a.). *Koti* [Facebook-sivu]. Haettu 26.9.2023 https://www.facebook.com/trakonhanke

Trakonhanke. (i.a.). *Koti* [Instagram-tili]. Haettu 26.9.2023 https://instagram.com/trakonhanke?utm_source=qr&igshid=MzNlNGNkZWQ4Mg==

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. (2018). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Kustannusosakeyhtiö Tammi.